

СТУДЕНТИТЕ СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ – ЕДИН МАЛКО ПОЗНАТ СВЯТ

Доц. д-р Пелагия Мих. Терзийска

„Държавите трябва да признаят принципа на равнопоставеност за получаване на основно, средно и висше образование от деца, младежи и възрастни хора с увреждания в интегрирана среда. Те трябва да гарантират, че обученето на хората с увреждания е неразделна част от образователната система”

Из Стандартни правила на ООН за равнопоставеност и равни шансове на хората с увреждания / Правило № 6/

В основата на съвременното общество стоят идеите на хуманизма, предполагащи разкриване и реализиране потенциала на всеки човек, включително и на този с увреждания. Отношението към хората със специални потребности е мярка за ценностната ни система в новото демократично общество.

В този смисъл от изключителна важност е създаването на равни възможности и достъпна среда за получаване на качествено образование от хората с увреждания и успешната им интеграция в естествената социална среда.

Днес се утвърждава нова образователна политика по отношение на децата, учениците и студентите със специални образователни потребности (СОП), съответстваща на различни международни документи и изискваща образование, което да стои в основата на личния просперитет и качеството на живота им, да осигурява тяхната независимост и автономност.

Актуализират се нови научни направления, свързани с адаптацията им към условията на съществуване, в това число и към средата на реалния образователен процес във висшето училище.

Все повече висши училища днес отварят врати за получаване на висше образование от студенти със специални образователни потребности. Броят на тези студенти непрекъснато расте. Затова съвсем закономерно се налага необходимостта от търсенето на пътища за създаване на необходимите за тях условия за достъпно висше образование, за усъвършенстване на образователния процес, за разширяване на социалното общуване, за активно включване в живота на академична общност, за създаване на базови предпоставки за успешна учебна и трудова дейност.

В контекста на горе казаното в Югозападен университет „Неофит Рилски” – Благоевград реализирахме научноизследователски проект „Студентите със специални образователни потребности – подкрепа за

качествено образование и достоен живот”. Ориентирането към този проблем е провокирано от реалните потребности на педагогическата практика и необходимостта от хуманно отношение, от промяна на визията за особеностите, потребностите и възможностите на тези студенти, от нови преподавателски стратегии, свързани с конкретното увреждане на студента.

Актуалността и значимостта на реализираните от нас дейности се определя от факта, че насочват към един малко познат свят – студентите със специални образователни потребности, които заслужават да се съизмерваме с направеното до този момент за тях в различни висши училища у нас и в чужбина. Дълг на всички ни е да създадем университет – гостоприемен за всички студенти, осигуряващ равни възможности и равен достъп за всеки студент, независимо от индивидуалните различия.

В Декларацията за принципите, политиката и практическата дейност в сферата на образованието на лицата със специални потребности, приета в Саламанка /Испания/ през 1994 се подчертава, че е необходимо ЮНЕСКО да „..... поощрява академичната общественост в плана за укрепване на научните изследвания в тази област..... да служи като център за обмен на информация и за разпространение на конкретни резултати и опит...”

В съзвучие със Стандартните правила на ООН за равнопоставеност и равни шансове на хората с увреждания, Декларацията от Саламанка за образование при специални потребности и други международни документи, разглеждащи тази проблематика в **Закона за висше образование** у нас – чл. 70 (2) (Изм. - ДВ, бр. 48 от 2004 г.) се посочва, че *студентите, докторантите и специализантите, които са слепи, глухи, инвалиди с трайни увреждания и намалена работоспособност 70 и над 70 на сто имат право на специални облекчения, регламентирани в правилниците на висшето училище.*

В **Закона за интеграция на хората с увреждания** /в сила от 01.01. 2005 г./ в чл. 20 се конкретизира – *„Висшите училища осигуряват: 1. подкрепяща среда, специални приспособления, подходящи учебни материали и допълнителна преподавателска помощ, подпомагащи процеса на обучение и оценяване на хората с увреждания; 2. подготовка на специалисти за работа с хора с увреждания”*

В смисъла на цитираните по-горе нормативни документи е важно да се обогатяват компетенциите на университетските преподаватели по отношение на студентите със специални образователни потребности, за да се реализира действителното им включване в академичната общност и им се осигури качествено образование. В този контекст трябва да се създава и така необходимата за тези студенти подкрепяща среда.

Повишаване качеството на образованието във всички специалности и засилване позициите на студентите със специални образователни потребности е изключително важно за включването им в живота „наравно

с другите”. Това изисква да се хармонизират усилията на преподаватели, студенти, докторанти, администратори по посока осигуряването на най-малко ограничаващата тези студенти университетска среда и изграждането на отношения на равнопоставеност между всички студенти, независимо от техните особености и различия. Предполага приемането на студентите със специални образователни потребности такива, каквито са и грижа за създаване на по-добри условия за образование и социална изява, стоящи в основата на изграждането на нормален живот, на интеграцията и социализацията им в обществото.

В тази връзка е необходимо реализирането на редица дейности, насочени към проучване на конкретните потребности на студента, на трудностите, които пречат на успешното му обучение и адекватно поведение в студентската общност, дейности, изискващи промяна на обществените нагласи, промяна на подхода във висшето училище, получаване на подкрепа от цялата академична общност.

Обобщавайки предварителните проучвания върху подготовката на студентите със специални образователни потребности в ЮЗУ „Н. Рилски” и други български университети може да се посочи, че е необходимо:

- създаването на нова философия за образованието им;
- системно проучване на потребностите, възможностите и интересите на студентите със специални образователни потребности и добрите практики за работа с тях;
- изграждане на специализирана среда за консултации, подкрепа, рехабилитация на студентите със специални образователни потребности и на техните състуденти, които имат възможност и желание да ги подкрепят и им помагат.

Проведеното изследване ни даде възможност да надникнем в света на студентите с увреждания, които имат специални образователни потребности, представи ни картина, илюстрираща непознаване както на проблемите им, така и на техните възможности и потребности.

Направените проучвания са достатъчно основание да обобщим, че в нашето общество все още има затворени врати – една от тях е отношението към хората с увреждания, неразбиране на стремежите им, на необходимостта от равен шанс и подкрепа за получаване на адекватно, отговарящо на способностите и възможностите им образование, в това число и осигуряване на условия за качествено висше образование.

Ръководехме се от идеята, че ако имаме претенциите на съвременен университет, познаващ и прилагащ на практика иновациите в областта на висшето образование, трябва да реализираме разнообразие от дейности, насочени към създаване на нов тип академична култура.

В този смисъл е необходимо изграждане на подкрепяща обучителна и адаптирана, толерантна към различията среда, среда, в която на основата на познаване на нуждите, проблемите и възможностите на студентите със

СОП, да се въвеждат позитивни практики за тяхното обучение и активно включване в живота на университета.

Изследването на проблемите, стоящи пред академичната общност във връзка със студентите със специални образователни потребности, на възможните начини за оптимизиране качеството на тяхното образование и създаване на необходимата подкрепяща за тях среда, както за обучение, така и за подпомагане на социализацията им в Югозападен университет „Н. Рилски”, наложи реализирането на различни дейности, сред които:

- ✓ Разработване на анкети и осъществяване на анкетно проучване с преподаватели, студенти (включително студенти със СОП), служители в университетската библиотека и учебен отдел.
- ✓ Подготовка и организиране на фокус-групи по проблемите на студентите със специални образователни потребности.
- ✓ Подготовка на материали за метода личен разказ и реализирането му със студенти от различни специалности.
- ✓ Създаване на документални филми, представящи ежедневието, възможностите, проблемите, интересите, мечтите на студенти със СОП и популяризирането им сред академичната общност и обществото като цяло.
- ✓ Проучване и анализиране опыта на други висши училища у нас и в чужбина по проблемите на студентите със специални образователни потребности.
- ✓ Създаване и поддържане на сайт за популяризиране на различните дейности по проекта, на възможностите на студентите със СОП и създаване на толерантно отношение към тях.
- ✓ Създаване и поддържане на интернет форум, анализиране и обобщаване на мненията, изразени в него.
- ✓ Създаване и апробиране модел на извънаудиторни съвместни дейности на студенти със и без специални образователни потребности, насочени към социална интеграция на студентите със СОП, към създаване на толерантни отношения, разбиране и съпричастност към проблемите на другия.

Основният акцент при реализирането на посочените дейности се постави върху човека (студента) като био-психо-социална цялост и неговите възможности, както и върху потенциала, и ресурсите на академичната общност и обществото.

Анализирането и обобщаването на резултатите от **анкетното проучване** дават възможност да се направят редица изводи, част от които са:

- **Преподавателите в Югозападен университет „Н. Рилски”** проявяват разбиране към различието и проблемите, свързани с него. Почти всички анкетирани считат, че отношението към

човешкото различие е въпрос на вътрешна позиция и съвест, към това част от тях прибавят и въпрос на държавна образователна политика. Само 9% отбелязват, че е въпрос на външно изискване и етикет; 74% приемат студента със СОП като всички останали, 26% - студент в неравностойно положение и още толкова го определят като - дискриминиран от общността и с образователни протекции. Процентът е повече от 100, защото в анкетата се предвижда възможност за даване на повече от един отговор.

- Повече от половината анкетирани преподаватели разбират важността на изпитването и оценяването на студентите със СОП за тяхното развитие и успешно включване в студентската общност. Затова се стремят да подхождат при изпитване и оценяване на тези студенти, така както и при другите студенти. При изпитване и оценка на студент със СОП 52% от преподавателите са посочили, че се стремят да бъдат максимално обективни и справедливи, 39% са склонни да занижават своите изисквания, а 9% не могат да коментират.
- Анкетираните преподаватели от различните факултети са отворени към новостите, към изискванията на новата образователна политика по отношение на лицата с увреждания. 82% от тях не биха отказали да използват конкретни образователни стратегии при студентите със СОП, ако им се предложат професионално такива.
- **Предложенията**, които анкетираните преподаватели посочват във връзка с подобряване на професионалната им дейност при студентите със специални образователни потребности можем да обобщим по следния начин:
 - на първо място преподавателите поставят необходимостта от консултации със специалист за повишаване на компетентността им по отношение на студентите със СОП и конкретни начини на работа с тях;
 - изграждане на постоянно действащо звено, което да запознава с проблемите на тези студенти и начините за тяхното решаване;
 - осигуряване на специални технически средства;
 - запознаване с подходящи интерактивни методи на обучение и тяхното ефективно използване при посочената група студенти;
 - предразполагане на студентите към различни изяви;
 - създаване на по-добри условия за самите студенти в зависимост от вида и степента на увреждането.

Трябва да се подчертае, че преподавателите от университета проявяват интерес и желание да усвоят умения за точна ориентация в индивидуалните своеобразия на студентите със СОП, за търсене на силните им страни, интересите, нагласите и възможностите им за ефективно взаимодействие. Осъзнаването на индивидуалната неповторимост на тези студенти е добра основа за индивидуализиране на подходите, методите, средствата, стила на работа с тях.

- **Студентите в Югозападен университет „Н. Рилски“** не познават проблемите и нуждите на тези от тях, които имат СОП, но въпреки това повече от половината от анкетиранияте са готови да проявят разбиране, съпричастност, имат желание да им помогнат; по-голяма част от анкетиранияте (80%) смятат, че студентът със СОП е студент като всички останали, но има и такива -10-15%, които са на мнение, че това е студент, който е дискриминиран от общността, намира се в неравностойно положение, или пък е с образователни протекции; 72% посочват, че преподавателите рядко използват адаптирани методи за проверка и оценка на знанията при студентите със СОП.
- **Предложенията** на *студентите*, относно опознаването, обучението и социализацията на състудентите им, които имат специални образователни потребности са насочени най-вече към:
 - използване на конкретни стратегии от преподавателите за подпомагане на обучението и проверка знанията на посочените студенти;
 - организиране на различни съвместни извънаудиторни дейности – студенти със и без СОП;
 - подобряване възможностите на материалната база в съответствие с особеностите на студентите със СОП.
- Според **специалистите в библиотеката** интересът на ССОП към нея постепенно се увеличава; създават се и непрекъснато се подобряват условията за ползване на библиотечния фонд от всички студенти, включително и тези със СОП; засилва се интересът към иновациите в библиотечния отдел; *необходимо е* внедряване на нови технологии, адаптирани към нуждите на студентите със зрителни затруднения.
- Всички анкетирани, включително и **служителите от учебен отдел** смятат, че *е належащо* още в самото начало на учебната година да бъдат информирани за проблемите и нуждите на новоприетите студенти със СОП, за да могат да реагират по най-адекватния и правилен начин при работа и общуване с тях.

Проведените **фокус-групи** със студенти със и без СОП от различни факултети на университета дават възможност за изясняване на проблеми и конкретизиране на дейности, насочени към подобряване на университетската образователна среда и повишаване качеството на образование на студентите със специални образователни потребности, както и активното им участие в живота на университета. Разчитахме на ефективно създаващата се емпатия между младите хора и изграждане на въздействащо послание.

В този смисъл по-конкретно вниманието се насочи към изграждане на нормални междуличностни отношения, на равнопоставени начала, без прояви на снизходителност, подигравки и дискриминация. Това определя до голяма степен социалните и личните виждания и нагласи на студентите, стоящи в основата на тяхното представяне в университета и подпомагащи адаптацията и социализацията им в академичната общност.

Анализирането на резултатите от фокус-групите откритоха интересни и полезни за университетската общност насоки на работа и взаимодействие със студентите, имащи специални образователни потребности, очертаха някои проблеми и тенденции, които най-общо можем да обобщим така:

- Необходимост от ориентири и подготовка от специалист за безпрепятствено движение на студенти със зрителни затруднения;
- Нежелание на част от студентите със СОП да се идентифицират пред състудентите си като такива.
- Притеснение на студентите, че жестовете им на внимание и желанието им за общуване с колегите им със СОП могат да бъдат разбрани неправилно и дори да ги обидят понякога.
- Студентите със СОП, чието увреждане е явно предпочитат преподавателите и състудентите им открито и откровено да поговорят с тях за това, съвместно да се търсят възможности за подкрепа и адаптиране на преподаването в зависимост от увреждането на студента и неговите образователни нужди, а не да се правят, че не забелязват необходимостта от по-специални начини на общуване, преподаване, изпитване и др.п.
- Запознаване на университетската общност с проблемите, нуждите, интересите и възможностите на студентите със СОП като активно в това се включат студентите от специалност „Специална педагогика”
- Необходимост от създаване на консултативен кабинет за студентите със СОП и всички, които биха желали да подпомогнат по-лесната им адаптация и социализация в университета.
- Системно организиране и провеждане на съвместни извънаудиторни дейности – студенти със и без специални

образователни потребности. Подходящи дейности – спортни, творчески изяви, съвместни природозащитни дейности и др.п.

Прави впечатление, че студентите със СОП могат и желаят да направят информиран избор за посоката на осъществяваната подкрепа, за начина на активното им включване в учебния процес и в живота на университета според конкретните условия, възможностите и способности им. Взаимоотношенията с преподавателите, състудентите и служителите да имат субект-субектна насоченост, като се имат предвид позициите, идеите, опита, желанието и готовността на студента да се включи.

При студенти от педагогическите специалности се приложи **методът личен разказ**. За нашето изследване този метод е с особено значение, защото дава възможност за разсъждения върху собствените чувства и реакции в определени ситуации, за изостряне на чувствителността към „по-различните”, за разбиране какво се случва със студентите и доколко са готови за търсене и осъзнаване на другия, на различията, доколко проявяват стремеж към търсене на общите неща, на онова, което сближава студентската общност.

Важно за успешното приложение на метода личен разказ е студентите да знаят как ще бъде използван, каква е крайната цел.

Анализирането и обобщаването на резултатите, получени от личния разказ показват една доста пъстра и разнородна картина, отразяваща гледните точки на студентите, породени от срещите им със студенти, имащи специални образователни потребности. Преживяванията, емоциите, чувствата и отношението на разказващите, изразени в личните разкази са особено разнообразни. Любопитство, изненада, притеснение, съжаление, страх, тъга се преплитат с респект, подкрепа, гордост, съпричастност, дружелюбност, обич, възхищение. Вероятно част от посочените чувства и отношение се дължат на непознаване или недостатъчно познаване на тези студенти, на традиционното схващане за тях като „непълноценни”, „нуждаещи се от съжаление, от непрекъсната закрила и покровителство”. Каквито и чувства да изпитват студентите, каквито и да са причините за тези чувства всички са единомисленици в разбирането си за търсене на пътища, даващи възможност за виждане не само на онова, което е на повърхността, а и за по-дълбоко вглеждане в себе си и в другия. В този смисъл всички изразяват готовност и желание за организиране и реализиране на съвместни дейности, насочени към взаимно опознаване и създаване на добри междуличностни взаимоотношения, основаващи се на равнопоставеност, уважение и зачитане на човешкото достойнство, на дейности, позволяващи на студентите със СОП да бъдат „наравно с другите”, „да изявят себе си”.

Разбирайки особената личностна и обществената значимост на изследваната от нас проблематика се насочихме и към създаване на **интернет форум**. Чрез поставените в него въпроси се стремим да

предизвикваме съпричастност и разбиране, както и споделяне на мнения по проблемите на студентите със СОП, да намерим добри предложения, които биха допринесли за повишаване качеството на образованието им и създаване на възможно най-добрата за тях подкрепяща университетска среда. Особена важност за нашето изследване има предоставената възможност чрез интернет форума да се провокира изразяване на отношение по разглежданите проблеми от по-широк кръг хора. Освен студенти и ученици във форума посочват своето виждане и родители на деца и студенти със СОП, като правят свои предложения и коментират реализирани от нас дейности.

Обединявайки и обобщавайки мненията, споделени в интернет форума можем да формулираме следните предложения:

- Преподавателите да се консултират с педагог-специалист, който да ги ориентира за правилните начини на общуване със студенти със специални образователни потребности. Всеки преподавател в университет, трябва да бъде запознат чрез различни форми как да преподава, как да изпитва и как да оценява тези студенти.
- Не трябва преподавателите да бъдат снизходителни към студентите със СОП, защото въпреки проблемите, които имат те са като всички други студенти и трябва отношението към тях да бъде като към всички останали.
- Необходимо е повече хора да разберат, да бъдат наясно кои всъщност са студентите със СОП, като за целта се организират различни мероприятия с активното им участие под една или друга форма.
- Много е важно в началото на учебната година преподавателите да бъдат уведомени, че ще обучават студенти със специални потребности, а те от своя страна да запознаят студентите.
- Ако има специалист към който да се обърнат за консултация преподаватели и студенти във връзка с обучението, изпитването и общуването със студентите със СОП от това ще спечелят всички - и конкретния университет, и цялото ни общество.

Изказаните мнения и предложения в интернет форума фокусират вниманието преди всичко върху необходимостта от повече информация за особеностите и възможностите на студентите със СОП. Апелира се за професионална подкрепа на преподавателите по отношение на работата им с посочената група студенти. Важно е да се отбележи, че споделеното във форума се приближава в голяма степен до част от резултатите, получени при обработването и анализирането на данните от анкетното изследване.

На основата на проучване и анализиране **опита на различни висши училища у нас и в чужбина и резултатите от извършените до този момент дейности** се налага изводът, че днес все по-ярко се очертава необходимостта от търсенето и прилагането на нови начини, средства и форми за стимулиране активността на студентите, за общуване с тях в зависимост от техните индивидуални особености, потребности и възможности, за повишаване качеството на образованието им и тяхната социализация. В този смисъл е необходимо да се обърне внимание върху няколко неща, които са с особена значимост и могат да бъдат обект за размисъл, и ориентир за бъдеща работа, а именно:

- използването както на адекватни на нуждите на студента със СОП стратегии на преподаване, така и осигуряването на необходимата подкрепа от специалист (САЩ, Обединеното кралство, Германия, България и др.). У нас такава подкрепа например е осигурена за студенти от СУ „Кл. Охридски“. За студенти със слухови нарушения в специалността “Библиотекознание и библиография” е привлечен помощник-преводач на жестомимичен език, преподавател от СУ, който присъства на изпитите и им помага в процеса на обучение;
- подготовка за успешно възприемане на учебния материал, чрез създаването и предварителното предоставяне на студента със СОП на пакет обучаващи материали, така че той да може да се ориентира предварително в научната информация;
- създаване на център/звено във висшето училище като посредник между различни институции за предоставяне на необходими услуги, насочени към удовлетворяване образователните нужди, произтичащи от увреждането на студента (САЩ, Обединеното Кралство, Франция, Италия, Полша и др.);
- назначаване на съветник по уврежданията или координатор за подкрепа на обучението - всеки университет или колеж в Англия има такъв съветник или координатор за подкрепа на обучението, за да се помогне на студента да извлече максимума от времето си, през което получава висше образование. Те могат да окажат подкрепа - например за проучване на необходимото оборудване, което ще бъде в помощ на студента при обучението му във висшето училище. При постъпване в университета, не е нужно студентът да разкаже за увреждането си. Но той иска да го направи, за да получи допълнителна помощ или финансиране;
- провеждане на уводни курсове с персонала, който съветва студентите за ползите и подкрепата, която могат да получат в

системата на висшето образование – особено популярни в английските висши училища.

- системно организиране на различни извънаудиторни дейности (Германия, САЩ, Турция и др.), подпомагащи процеса на включване на студентите със СОП в академичната общност и активното им участие в живота на университета.
- Осъществяване на адаптивно физическо възпитание, отчитащо спецификата на увреждането и имащо ярко изразена компенсаторна насоченост (Русия, Полша, САЩ, Англия и др.);
- широко разпространение, освен редовната форма на обучение, намира и прилагането на дистанционно образование (Русия, САЩ, Канада, Обединеното кралство и др.).

Част от дейностите, насочени към създаване на толерантна среда и улесняващи социализацията на студентите със СОП се откриват в създаването на възможности за различни **спортни изяви**. Футболната среща, която се проведе между преподаватели от университета и *студенти със и без специални образователни потребности*, под наслов „Да бъдем заедно за един по-добър и по-човечен свят!“ е една от дейностите, легитимиращи присъствието на студенти със СОП в Югозападен университет „Н. Рилски“ и показваща, че те не само могат да усвоят академични знания, но че са отворени към търсене на приятелства и имат своето място, и позиции в студентската общност, че когато им се предостави възможност, активно участват в спортни изяви, проявяват организаторски качества, спортменски дух. Събитието, предизвика силен медиен интерес и бе отразено по канал 1 на БНТ, БТВ, Нова телевизия, БНТ „Пирин“, различни кабелни телевизии, печатни и електронни издания. Така стремежът и надеждите ни повече хора да надникнат в света на студентите със СОП и станат съпричастни към техните проблеми се оправдаха.

В търсене на различни социабилни начини за въздействие върху университетската общност се насочихме и към организиране на **спектакъл** под надслов „От студенти за студенти - запечатано с любов“. В програмата включихме прожекция на два документални филма за студенти със специални образователни потребности (с които предварително е разговаряно и взето съгласието, за да бъдат снимани), подготвени от студенти от катедра "Телевизионно и киноизкуство", презентация на резултатите от анкетното проучване, подготвена от студенти и докторанти на Факултета по педагогика, танцова програма на студенти от специалност „Хореография“, театрални етюди на студенти от катедра "Театрално изкуство", спортен танц от студенти на факултета по педагогика и др.

Чрез спектакъла се надявахме да насочим вниманието на обществото към студентите със специални образователни потребности, към техните

проблеми и възможности, да предизвикаме емоционална съпричастност и желание за професионално и човешко съдействие, да накараме присъстващите да бъдат част от една обща кауза, където човешкото различие е само повод да бъдем заедно.

Освен като послание към студентите със СОП спектакълът стана израз на подкрепа и призив за сплотяване и укрепване на университетската общност.

Вярвайки, че няма по-голяма сила от тази на духа, който се себенадмогва в изкуството се надявахме да провокираме морален катарзис на всеки участник или присъстващ на спектакъла и позитивен отзвук в академичната общност и обществеността. И го постигнахме! Както настроението по време на спектакъла, така и проведените след него разговори, фокус-групи, предаването „Врати” по БНТ „Пирин” (с активното участие на студенти от факултета по педагогика), широкото медийно отразяване на събитието, мненията в нашия интернет форум показват, че посоката, която сме избрали е вярна.

Проведените дейности, дават възможност за легитимиране на студентите със СОП, за „надникване” в техния свят - разбиране на стремежите, нуждите, проблемите и възможностите им, за създаване на толерантна и подкрепяща ги университетска среда, за засилване позициите им в академичната общност. Всичко това е изключително важно за включването им в живота „наравно с другите” и успешната им реализация на пазара на труда.

Постигнахме необходимата консолидация на университетската общност - студенти, преподаватели, служители разбират, че хората могат да бъдат различни, но това не пречи на успешното им общуване като повдигат бариерите помежду си.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Закон за интеграция на хора с увреждания. ДВ бр.81 от17.09.2004, изм. ДВ бр. 30 от 11.04.2006.
2. Закон за висше образование. ДВ, бр. 48 от 2004 г.
3. Терзийска,П. Съвременни измерения на специалното образование. Благоевград, 2009